

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
**noodhulp en
wederopbouw**

Cordaid

GELOVEN DAT HET KAN

Seunuddon (Atjeh), Indonesië
Huizenbouw na de tsunami.

Wat doet Cordaid op het gebied van **noodhulp en wederopbouw**

CORDAID

- 3 René Grotenhuis, directeur Cordaid:
'Ontwikkeling is emancipatie'

NOODHULP EN WEDEROPBOUW

- 7 Piet Spaarman, sectormanager Noodhulp en wederopbouw:
'Ondanks verbreding van ons werk moeten we doeltreffend blijven'

CASES

- 10 Indonesië: lessen geleerd uit gemiste kansen
- 11 De hoorn van Afrika: inspelen op droogte
- 13 India: hoop in de woestijn
- 14 DR Congo: therapie en alledaagse werkelijkheid
- 15 Papoea (Indonesië): nieuwe taak voor katholieke klinieken
- 16 Afghanistan: de grenzen opzoeken om vrouwen te helpen
- 19 Haïti: voedsel, de basis om te overleven

Ethiopië

Nomadische veehouder met kudde.

René Grotenhuis, directeur Cordaid:

‘Ontwikkeling is emancipatie’

Ontwikkelingssamenwerking op zijn retour? Niet als het aan Cordaid-directeur René Grotenhuis ligt. ‘Ik zie ons als een belangrijke aanjager van een maatschappelijke veranderingsbeweging. We zijn deel van global *communities of change*.’

Dit nieuwe perspectief rekt af met het oude model waarbij de belangrijkste rol van Cordaid is om geld te geven voor de armen. Migratieproblemen, klimaatverandering, schaarste aan grondstoffen en voedselcrisis zijn niet het probleem van het Zuiden, maar van de wereld. Ook bij ons moet veel veranderen. Cordaid ziet haar rol als onderdeel van mondiale bewegingen op deze terreinen die allemaal direct samenhangen met armoede, aldus Grotenhuis. ‘Geld blijft een belangrijk hulpmiddel om die mondiale veranderingen op gang te brengen. Ook in deze *communities of change* dragen de best bemiddelden financieel ook de zwaarste lasten, dat is simpelweg een rechtvaardigheidsadagium. Wat betekent dat Cordaid deels een financieringsrol blijft houden, maar steeds meer komen de verantwoordelijkheden en de keuzes bij onze partnerorganisaties te liggen. Mensen in de marge moeten hun stem kunnen laten horen, meepraten en meebeslissen over hun leven. Daar horen meer Zuid-Zuid relaties bij.’

De maatschappelijke veranderingsbeweging beperkt zich niet tot het maatschappelijk middenveld, ook al zijn burgers aanjager van het proces. Cordaid zoekt juist ook verbindingen met bedrijven, professionals en politici. Bij wereldwijde verantwoordelijkheden is het zaak om kennis en ervaringen te delen, ook in Nederland. Grotenhuis: ‘Cordaid kan geld en een uitgebreid netwerk inbrengen. Terwijl partners het best de behoeften van kwetsbare mensen en gemarginaliseerde groepen in kaart kunnen brengen.’

René Grotenhuis: ‘Het gaat om het ontwikkelen van sociaal aandeelhouderschap met onze achterban in Nederland en met onze partners wereldwijd: mensen die zich aan ons verbinden, die zich mede-eigenaar voelen, die kritiek hebben en trots kunnen zijn. Het idee van *global communities of change* strookt overigens met het katholieke denken: je wordt meer mens als medemens.’

In de sectoren Gezondheid en Welzijn, Ondernemen, Zeggenschap en Noodhulp en Wederopbouw zijn illustratieve voorbeelden te vinden van *communities of change*. Zoals thuiszorgorganisaties in Afrika, die via het netwerk van Cordaid hun kennis en ervaringen delen met bijvoorbeeld groepen in Mexico. Zoals het *Climate Adaptation and Disaster Risk Reduction* programma, waarbij Cordaid in tien landen lokale partners ondersteunt om beter voorbereid te zijn op droogten, overstromingen, orkanen en aardbevingen. Partners in de Hoorn van Afrika werken bijvoorbeeld samen aan adaptatiemogelijkheden en delen hun ervaringen. Ze bespreken gezamenlijk lobbystrategieën om overheden mee te krijgen in voorzorgsactiviteiten.

‘Door zo’n programma ook aan bijvoorbeeld onderzoeksinstituten te koppelen, kan dat proces versterkt worden. Daarbij is het gevoel van eigendom belangrijk. Dat betekent dat besluiten zoveel mogelijk gemeenschappelijk worden genomen.’

René Grotenhuis

De praktijk

Communities of change veronderstellen dat mensen een relatie zien tussen hun eigen ervaringen en die in andere landen. Soms is dat moeilijk, vooral in conflictgebieden waar mensen de hevigheid van geweld en lijden als uniek ervaren. Toch zijn er overal gelijksoortige patronen van macht, uitsluiting en marginalisering. Daarom probeert Cordaid verbanden te leggen. Werken in fragiele staten en samenlevingen hoort onlosmakelijk bij Cordaid. Daarvan getuigt de lange geschiedenis die de organisatie heeft in noodhulp en conflictbeheersing.

Grotenhuis: 'Het is het DNA van onze organisatie. In conflictgebieden spelen kerken een belangrijke rol. Dit netwerk is soms het enige of weinige waarop mensen kunnen bouwen.' Cordaid vindt de relatie tussen migranten en ontwikkelingssamenwerking heel belangrijk en brengt de behoeften en obstakels in kaart om de betrokkenheid van migranten en vluchtelingen bij hun land van herkomst, zoals Sudan, Angola, Afghanistan, levend te houden.

Duurzaamheid vertaalt Cordaid in ecologische en sociale duurzaamheid. Vaak gaat gebruik van natuurlijke grondstoffen ten koste van de armsten. Zo hebben de oliewinning in Tsjaad en de mijnbouw in Ghana ontwrichtende gevolgen. Mensen worden van hun land gejaagd en in Ghana is de watervoorziening dramatisch geworden. Ook de aandacht voor fair trade is voor Cordaid een vanzelfsprekend onderdeel van duurzaamheid.

Grotenhuis: 'In het brandpunt van ontwikkelings-samenwerking komen sociale, economische, politieke, culturele en religieuze aspecten samen. Ontwikkeling zie ik steeds meer als een emancipatieproces. Armoede begint bij uitsluiting.' Hij wijst er op dat de grote emancipatiebewegingen als die van arbeiders en van vrouwen, altijd gemarginaliseerden betraf, die zélf de drijvende kracht waren, maar wel sympathisanten nodig hadden. 'En zo gaat het bij ontwikkelingssamenwerking om ondersteuning van een proces waarover mensen die worden uitgesloten zelf de leiding hebben. Bovendien moeten wij onze zelfgenoegzame houding laten varen en ons afvragen hoe wij ons zelf willen ontwikkelen. Want onze levensstijl is niet houdbaar. Het is zaak de politiek en het publiek ervan te overtuigen dat mondiale vraagstukken ook noordelijke vraagstukken zijn. Dat we met z'n allen verantwoordelijk zijn en niets kunnen beginnen zonder elkaars kennis, ervaring en inspiratie.'

Deze brochure laat zien wat Cordaid doet op het gebied van noodhulp en wederopbouw. Hoe daadkracht bij rampen kan samen gaan met het nemen van voorzorgsmaatregelen om ingespeeld te zijn op naderende rampen. Hoe beleidsbeïnvloeding kan leiden tot het aanpakken van straffeloosheid.

Omdat de problemen in het Zuiden vervlochten zijn met het Noorden, hopen we dat de voorbeelden inspireren tot een nieuwe kijk op ontwikkelings-samenwerking. Een kijk die aanzet tot solidariteit.

Simeulue (Atjeh), Indonesië

Na de tsunami steunde Cordaid grote en complexe bouwprojecten in Atjeh. Zo werden er 65 scholen gebouwd, onder andere deze in Simeulue. De scholen zijn schokbestendig gebouwd, wat nodig is in dit seismisch erg actieve gebied. Ze hebben een stevige fundering, er is zo weinig mogelijk glas gebruikt, de dakstructuren zijn licht en elke klas heeft minimaal twee deuren. Ook zijn er watertanks voorzien zodat de lokale gemeenschap de school als veilige verzamelplaats kan gebruiken bij een mogelijke volgende aardbeving.

Kenia

Veehouders halen het water voor hun vee uit diepe putten die in de grond worden uitgehouden. Dit doen ze door een ketting te vormen en de gevulde emmers door te geven aan elkaar. Tijdens dit zware werk wordt er gezongen in een vaste maat, vandaar de naam singing wells die aan deze waterputten wordt gegeven. Veel van deze traditionele en soms in onbruik geraakte waterputten worden nu aangepast of weer geopend om ook mensen te voorzien van water in tijden van droogte.

Piet Spaarman, sectormanager Noodhulp en wederopbouw:

‘Ondanks verbreding van ons werk moeten we doeltreffend blijven’

Mensen redden die in de knel zitten – of dat nu van de hongersdood, de verdrinkingsdood of van de kogel is – dat is een wezenlijk onderdeel van de sector Noodhulp en wederopbouw. ‘Maar we proberen er ook voor te zorgen dat het onheil niet wéér gebeurt,’ zegt Piet Spaarman, sectormanager. Dat betekent: noodhulp koppelen aan duurzame ontwikkeling. Of in termen van de sector: rampenpreventie en noodhulp combineren met wederopbouw en verzoening.

Spaarman: ‘Vroeger overviel een ramp ons, waarop we vervolgens snel reageerden door goederen in te kopen en uit te delen. Die aandacht duurde maximaal een half jaar.’ Allengs kwam er meer oog voor de oorzaken van rampen en voor de wederopbouw na een crisis. Daarmee kwam er een relatie tussen noodhulp en ontwikkeling. ‘We zijn ons behalve op de gevolgen van rampen ook gaan richten op de oorzaken. Dat laat onverlet dat er ook goederen moeten worden gestuurd. Het blijft noodzakelijk snel te handelen. Maar dat hoeft niet altijd door Cordaid zelf te worden gedaan. Lokale organisaties, onze partners, worden door ons gesteund om lokale noodhulp zoveel mogelijk zelf te verstrekken.’

Niet langer denkt Cordaid in termen van slachtoffers maar van burgers, die zelf veel kunnen. Doel is om samenlevingen weerbaarder te maken tegen rampen en tegen conflicten. Ook al is het onderscheid tussen natuurrampen en door de mens veroorzaakte

conflicten arbitrair, zegt Spaarman. ‘Want natuurrampen worden vaak indirect door mensen veroorzaakt. Bijvoorbeeld door klimaatverandering. Bovendien lopen arme mensen meer risico getroffen te worden. Mensen die op de vlucht slaan voor gewelddadige conflicten zijn op hun beurt kwetsbaarder voor natuurgeweld, zoals droogte.’

Driekwart van de fondsen gaan naar langdurige processen, namelijk naar rampenpreventie (Disaster Risk Reduction) en naar wederopbouw en verzoening. Ook al zal een buitenstaander dat niet snel zien. ‘Want het gaat om relatief onzichtbare interventies. Wat dat betreft is directe noodhulp bij een ramp veel meer in het oog springend.’

Een kwart van het fonds gaat naar acute humanitaire hulp bij natuurrampen en bij rampen door conflicten. In beide gevallen gaat het om de eerste opvang van vluchtelingen, eerste hulp posten, basiskits voor verpleegsters, hervestiging en terugkeer van

Piet Spaarman

ontheemden, herstel van infrastructuur, scholen, gezondheidszorg en economisch herstel. Dat laatste wordt meestal gedaan door het geven van zaaigoed en gereedschap. Voorbeelden zijn de noodhulp in Zuid-Soedan, Sri Lanka en Afghanistan.

Onder 'Rampenpreventie en noodhulp' vallen niet alleen rampen als droogten, overstromingen en cyclonen, maar ook alle maatregelen die mensen vóóraf kunnen treffen om weerbaarder te worden. Zoals waarschuwingssystemen. Zoals rampen-oefeningen. 'Onder voorzorgsmaatregelen vallen ook de aanleg van waterreservoirs en visvijvers, het bouwen van cycloonshelters, of het geven van kredieten voor nevenactiviteiten. Bovendien helpen we organisaties beter voor zichzelf op te komen, zodat ze het overheidsbeleid kunnen beïnvloeden.' Voorbeelden hiervan zijn de organisaties die aan droogtebeheer (Drought Cycle Management) werken in de Hoorn van Afrika. Of de organisaties die betrokken zijn bij rampenpreventie en -risicovermindering in Bangladesh.

Langdurig

Werken aan wederopbouw en verzoening doet Cordaid vooral in zogeheten fragiele staten, geteisterd door gewapend conflict, zoals Afghanistan, de Palestijnse gebieden, Soedan, het Grote Meren gebied, Columbia en Haïti. Daar gaat het dan, naast praktische hulp bij bijvoorbeeld gezondheidszorg en economisch herstel, om staatsopbouw, democratisering en vredesprocessen. En om mensenrechten, zoals het opkomen voor verkrachte vrouwen in Oost-Congo. Het betekent actief burgerschap, politieke invloed, voorlichting over verkiezingen en lokaal bestuur. Psychische en

sociale zorg, zoals sociotherapie, valt er ook onder. 'Het soort collectieve therapie dat we bijvoorbeeld in Rwanda ondersteunen, betreft ook de naaste omgeving erbij. Leren omgaan met stress en trauma is iets wat de hele lokale gemeenschap aangaat.'

Bij het versterken van het vredesproces stemt Cordaid haar werk af op dat van diplomaten en van het leger door uitwisseling van informatie en door coördinatie. Dat gebeurt bijvoorbeeld in Uruzgan bij de opbouw van de economie en van de gezondheidszorg. 'Zo werkt het leger aan het herbouwen van scholen en het opknappen van ambulances. Wij praten mee om daar meer structurele ontwikkelingshulp van te maken. Omgekeerd willen wij graag van het leger horen waar het onveilig wordt.' Dit soort civiel-militaire relaties raken aan de 3D benadering: Diplomacy, Defence en Development. Tenslotte behoort tot het herstel van orde en veiligheid ook het demobiliseren van gewapende strijders, de zogeheten DDR-aanpak: Disarmament, Demobilisation, Reintegration.

Resultaten

Het aantal openlijke conflicten en oorlogen tussen landen neemt af, het aantal rampen wordt groter, maar het aantal slachtoffers wordt minder. 'Hulp helpt. Cycloon shelters, waarschuwingssystemen, en het lobbyen bij overheden, dat soort maatregelen, zetten zoden aan de dijk,' aldus Spaarman. Beleidsbeïnvloeding leidt tot concrete resultaten. Zoals de recente wetgeving rond verkrachting in Congo. 'Straffeloosheid wordt nu aangepakt. Daarmee wordt iets bereikt voor de hele samenleving.'

Wat betreft natuurrampen, heeft Cordaid in haar keuren laten kijken door het onderzoek *Missed Opportunities* te laten uitvoeren. 'We wilden weten of we de hulp na de tsunami in Indonesië nog beter hadden kunnen doen. Uit het onderzoek hebben we lering getrokken. We hadden ons verkeken op de formele contacten met de overheid en coördinatoren. Het is uiterst belangrijk zo snel mogelijk oog te hebben voor de lokale situatie met traditionele, formele én informele leiders. Terwijl je aan het metselen bent, moet je óók het sociaal kapitaal doorgronden en kunnen inspelen op onderhuidse spanningen.'

Voor de toekomst ziet Spaarman Cordaid als één van de vele spelers. 'We moeten meer met organisaties rond vredesopbouw, ontwikkeling en gerechtigheid gaan samenwerken. En tegelijkertijd moeten we onze daadkracht behouden.'

Wukirsari, Yogyakarta (Indonesië)

November 2009. Dorpsbewoners leggen zelf een irrigatiesysteem aan. Zo weren ze zich tegen de droogte die hard toeslaat in deze streek. Ze werken samen met de lokale universiteit en met Bina Swadaya, een partnerorganisatie van Cordaid.

CASE 1 - NOODHULP

Indonesië: lessen geleerd uit gemiste kansen

Om in een vroeg stadium van het tsunami programma rekening te houden met de lastige politieke context van Atjeh, waar dertig jaar conflicten waren geweest, liet Cordaid onderzoeken hoe haar hulp op de mensen overkwam. Met verrassende uitkomsten. Cordaid trekt er lering uit.

Cordaid dacht dat de gemeenschappen goed betrokken waren geweest. Uit het onderzoek bleek echter dat ze kansen had gemist om in te spelen op sociaal kapitaal (mensen die elkaar kennen en de hulpbereidheid onder hen). De hulp had geleid tot onder meer jaloezie en afpersing. Ook waren kansen gemist om vrouwen sterker te betrekken. Cordaid-medewerker Inge Leuwerink: 'De resultaten waren een eye-opener voor Cordaid. De lokale staf vond echter dat het ging om het bouwen van huizen en dat was toch goed gebeurd.'

Seunuddon (Indonesië)

November 2007. Een nieuw, met Cordaid-steun gebouwd huis. De nieuwe bewoner heeft er al snel haar eigen cafetaria ingericht.

In de laatste fase heeft Cordaid nog een aantal aanbeveling ter harte kunnen nemen. Er is meer staf aangetrokken met een sociale achtergrond. Voorheen zaten met name in het management mensen met een technische achtergrond. 'Dat was overigens nodig, gezien de grootschalige en complexe bouwopgave: het ging om meer dan duizend huizen en 65 scholen.' Om niet te veel risico's te lopen, was gekozen om met aannemers te werken. 'Dat vroeg om een zakelijke benadering en was soms tegenstrijdig met wat Cordaid uiteindelijk wil bereiken: het opbouwen en versterken van gemeenschappen.'

Geleerde lessen

'We hebben geleerd dat een zakelijk, groot bouwprogramma en sociale doelen niet goed samengaan. Cordaid zal daarin voortaan heel terughoudend zijn. Stel, dat we toch gaan bouwen, dan zullen we voor een aanpak kiezen waarbij mensen het zelf doen, mét bijbehorende risico's. Die aanpak sluit beter aan bij waar wij voor staan.'

Omdat de uitvoering al een heel eind op weg was, is het effect van de nieuw aangetrokken sociale staf beperkt gebleven tot met name de scholenbouw. De scholen zullen bij

WAT

Impact hulpverlening bij tsunami op lokale gemeenschappen.

WAAROM

Effectieve noodhulp en die koppelen aan duurzame ontwikkeling.

HOE

Voortbouwen op aanwezige sociale verbanden, zoals lokale leiders.

volgende rampen fungeren als vluchtplaatsen: er is extra watercapaciteit en er zijn schuilmogelijkheden. Er werd met ouders en leerkrachten samengewerkt. Zij kregen een training in het onderhoud van de scholen. Ook kinderen kregen les, bijvoorbeeld over voorzorgsmaatregelen en evacuatie. 'In Indonesië denkt men dat je aan een ramp toch niets kunt doen. Die houding is op de scholen omgebogen naar een actieve houding: bij dreiging van een ramp kun je zelf iets doen, zoals tijdig vluchten.' Tenslotte is de gemeenschap met de overheid in contact gebracht: het is ook hun verantwoordelijkheid om preventieve maatregelen te gaan ondersteunen.

Ook heeft Cordaid in de laatste fase een persoon aangesteld die met lokaal personeel werkt aan het versterken van het contact met de gemeenschap. Dat blijkt een goede zet, evenals het instellen van een klachtenprocedure. Daardoor kan Cordaid sneller op mogelijke problemen inspelen. Medewerkers lopen meer rond en drinken koffie met de lokale leiders. 'Ook al is het tijdrovend, het blijkt belangrijk om intensief in gesprek te blijven.'

De meeste mensen zijn overigens blij met hun huis. Cordaid heeft haar beloftes waargemaakt en huizen van goede kwaliteit geleverd. 'Daardoor hebben we op zijn minst krediet opgebouwd bij het verder werken met de gemeenschappen.'

De onderzoeksresultaten en aanbevelingen zal Cordaid gebruiken bij andere programma's. 'Sociaal kapitaal is heel belangrijk, zeker in een omgeving waar we niet gewend zijn te werken. Bij aanvang van een programma moet je juist het sociaal kapitaal onderzoeken. Ook moeten we voortaan vermijden dat technische input de overhand krijgt over de sociale input. Vanaf het begin moeten we daarop medewerkers selecteren.'

CASE 2 - DISASTER RISK REDUCTION

De hoorn van Afrika: inspelen op droogte

Drought Cycle Management(DCM) is een relatief nieuwe benadering, uit nood geboren. Het gaat over hoe de armsten zich kunnen wapenen tegen de klimaatverandering.

DCM is een onderdeel van het Disaster Risk Reduction (DRR) programma dat Cordaid in tien landen heeft lopen. Centraal staat dat voorzorg, noodhulp en wederopbouw flexibel in elkaar overlopen. De dreiging van rampen hoort onlosmakelijk bij het leven in bepaalde regio's, maar bewoners kunnen wel voorzorgsmaatregelen treffen om de gevolgen ervan te verkleinen. In de Hoorn van Afrika gaat het om steeds terugkerende droogte. 'Dat vraagt om een structurele aanpak. De gemeenschappen moeten zich dermate versterken, dat de gevolgen van de rampen op hun bestaan beter beheersbaar zijn,' zegt Cordaid-medewerker Gijs Aarts.

Nomadische veehouders leren om pro-actief op droogte in te spelen. DCM onderscheidt een normale fase, een alarmfase, een noodsituatie en herstelfase. In de normale fase nemen de mensen preventieve maatregelen, bijvoorbeeld de aanleg van wateropslagplaatsen. In de noodfase komt daar onvermijdelijk noodhulp bovenop. Maar die noodfase moet zo snel mogelijk weer overgaan in de herstelfase waarna weer nieuwe voorzorgsmaatregelen genomen kunnen worden. Sasja Kamil, coördinator klimaat bij Cordaid: 'Met DCM leggen we een link tussen noodhulp en structurele hulp. Deze gezamenlijke aanpak maakt een groot verschil.'

Zelf

Essentieel is dat mensen zelf de bedreigingen en voorzorgsmaatregelen in kaart brengen. Zo hebben analfabete nomadische veehouders in het zuiden van Ethiopië symbolen gemaakt om de waterstand en de conditie van het grasland, de dieren en de mensen weer te geven. Met

maanstanden geven ze het tijdsverloop aan. Resultaat: visualisatie van de impact van het klimaat over een langere periode. Aarts: 'Sterk punt is dat ze die tekeningen kunnen laten zien aan een ontwikkelingsorganisatie of aan de lokale autoriteiten.' Zo kunnen ze opkomen voor hun rechten om hun belangen mee te nemen in rampenprogramma's.

Bij het treffen van voorzorgsmaatregelen zijn traditionele verdedigingmechanismen uitgangspunt. Bij de één ligt de nadruk op het introduceren van droogtebestendige dieren, zoals kamelen, bij een ander op wateropvang, bij weer een ander op diversificatie van bestaansmiddelen, en bij nog weer een ander op hulpmiddelen om het vee zo gezond mogelijk door droge periodes te loodsen. De betrokkenheid van de gemeenschap is een sterk uitgangspunt. Aarts: 'Maar soms blijken lokale organisaties nog te snel met eigen oplossingen te komen. Het kost veel tijd voordat het project werkelijk vanuit de gemeenschap wordt gemanaged en groepen nomaden zelf met hun plannen naar bijvoorbeeld de overheid gaan voor fondsen en zelf over het budget beschikken.'

WAT

Nemen van voorzorgsmaatregelen op het terrein van landbouw, bestaanszekerheid, en waterbeheer.

WAAROM

Om weerbaarder te zijn tegen klimaatrampen.

HOE

Door noodhulp en structurele hulp naadloos in elkaar over te laten gaan.

Ethiopië

Hamar gemeenschap brengt droogtecycli in kaart.

Ernstige droogteproblemen vergen grote investeringen. Kamil: 'Dat geldt vooral voor het transport van water in een noodfase. De bedragen die daarmee gemoeid zijn, staan een *community managed* project al bijna in de weg. Lastig is ook het werken met toekomstscenario's. Hoe bereid een bevolking zich afdoende voor op het wellicht onleefbaar worden van bepaalde regio's? Is DCM voldoende?'

Aarts: 'Het is onrealistisch om ervan uit te gaan dat alle nomadische veehouders als nomaden zullen kunnen blijven leven. Het gaat er om dat ze een manier moeten vinden om te overleven.' Kortom, niet alle problemen zijn oplosbaar, maar DCM is wel nuttig in het maken van levensnoodzakelijke keuzes. Kamil: 'Uitdaging is tenslotte om ook mensen in het Westen ervan bewust te maken dat de gevolgen van klimaatverandering verder strekken dan smeltende ijskappen: het gaat om mensen.'

Malawi conferentie: van elkaar leren

In juni 2009 heeft Cordaid in Malawi een conferentie georganiseerd voor organisaties betrokken bij klimaatverandering en voor partners uit de tien landen waar gewerkt wordt aan Community Managed Disaster Risk Reduction (CMDRR). Ervaringen werden uitgewisseld. Ook werd een vijfjaren plan opgesteld. In het kort: overal moet het besef doordringen dat de impact van klimaatverandering op arme en uitgesloten gemeenschappen het grootst is. Nog meer moeten de betrokkenen en getroffen gemeenschappen zelf programma's beheren. En er moet meer gedaan worden aan lokale fondsenwerving. Focus blijft het voortbouwen op (inheemse) kennis binnen de gemeenschappen.

Cordaid-medewerker Marlou Geurts: 'Het enthousiasme onder partners is groot. Als Cordaid moeten we serieus rekening houden met de risico-analyses die de mensen, die door rampen worden getroffen, zelf maken. Uit zo'n analyse in India bleek de droogte voor de mensen niet het grootste probleem te zijn, zoals wij hadden verwacht, maar de plotselinge vloedstromen die alles meesleuren. Vandaar dat er huizen gebouwd zijn op een verhoogd platform. Weer elders waren niet aardbevingen het grootste probleem, maar was dat malaria. Het CMDRR concept is in veel contexten toepasbaar, het zou in alle programma's gebruikt kunnen worden.'

Cordaid-medewerker Sasja Kamil: 'De uitwisseling was indrukwekkend. Of het nu om een aardbeving gaat of over extreme droogte, het concept DRR* blijkt heel goed te werken. Mensen krijgen meer bestaanszekerheid. Deelnemers wilden gezamenlijk gaan lobbyen naar de overheid voor fondsen en steun. Om ook in de toekomst financiën veilig te stellen voor dit soort initiatieven. Financiële duurzaamheid is cruciaal. Maar mag niet ten koste gaan van snelle en onmiddellijke actie. Tijd verspillen is geen optie.'

* Zie de cases De Hoorn van Afrika en India.

CASE 3 - RISICOVERMIJDING BIJ RAMPEN

India: hoop in de woestijn

Het Disaster Risk Reduction (DRR) programma loopt in tien landen, waaronder India. In India werken tien lokale organisaties aan het weerbaar maken van mensen tegen rampen. Organisation for Development Education, Unnati, start dat in zeven dorpen.

Unnati werkt in de deelstaten Rajasthan en Gujarat, waar droogten, overstromingen en aardbevingen het leven ontregelen. De bewoners, voornamelijk zogenaamde onaanraakbare Dalits, hebben grote moeite om aan water, voedsel en voer voor hun geiten en kamelen te komen. Bovendien lijden zij als kastelozen onder discriminatie en uitsluiting. Unnati probeert via Disaster Risk Reduction de gevolgen van met name droogte op deze bewoners te beperken.

Dorpelingen hebben zelf aangegeven wat zij als risico's ervaren. Vervolgens hebben ze voorzorgsmaatregelen voorgesteld. Zoals het verbouwen van veevoer. Zoals waterdistributie via een tank, door henzelf beheerd. Zoals het opslaan van water in ondergrondse reservoirs, waar het water tijdens het korte regenseizoen wordt opgevangen, voldoende voor een half jaar watergebruik. Zoals stukjes grond beplanten met droogtetolerante bomen (*Ziziphus mauripiana* en *cordia myxa*) die zowel fruit als veevoer leveren. Ook wordt Khejdi (*prosopis cineraria*) geplant. Ooit was Khejdi een wondermiddel: 'Als je tien geiten, een kameel en tien Khejdi bomen hebt, kun je droogte weerstaan,' zo luidt een lokaal spreekwoord. Spannend is de aanplant wel: ook al kennen de mensen de bomen goed, het boeren op een stukje land is nieuw. Het Central Arid Zone Research Institute geeft de innoverende boeren geregeld feedback. Dit instituut behoort tot een netwerk van kennisinstellingen die bij het project betrokken zijn.

Behalve met kennisinstellingen wordt nauw samengewerkt met de overheid en

met bijvoorbeeld banken en verzekeringsinstellingen. Cordaid-medewerker Marlou Geurts: 'Doel is om families te koppelen aan bestaande overheidsvoorzieningen voor weduwen, zieken en vergoedingen na rampen. Dalits kennen die rechten vaak niet en ook hun analfabetisme werkt belemmerend om formulieren in te vullen en aanspraak te maken op beschikbare voorzieningen.' Unnati biedt ondersteuning hierbij. Daarnaast bemiddelt Unnati bij banken en verzekeringsmaatschappijen, zodat Dalits kleine kredieten en verzekeringen kunnen afsluiten om groenten te verbouwen. Als ze hun oogst door droogte mislopen, zijn ze daarvoor verzekerd.

Kanttekeningen

De 'volkstuinten' zijn nog maar een jaar oud, de fruitbomen zullen pas na drie jaar echt wat opleveren. Daarmee dragen ze op dit moment nog niet bij aan een oplossing voor de droogte, terwijl ze wel voortdurend bewatering nodig hebben. Bovendien wordt het steeds duurder en lastiger om uit omliggende regio's het schaarse veevoer te kopen. Tenslotte is de irrigatie duur en niet duurzaam: het water moet met tanks en tractoren worden aangevoerd.

Kortom, het project is op dit moment nog te veel *community based* en nog te weinig *community managed*, zegt Geurts. 'Onze partners hebben heel lang dienstverlenend gewerkt, terwijl ze nu de verantwoordelijkheid en de zeggenschap bij de gebruikers moeten leggen. Bovendien zijn mensen gewend direct hulp te krijgen. Zo'n omschakeling kost tijd.' Desondanks zijn de 65 betrokken families trots en enthousiast. De vrouwen hebben een training gekregen in enten, bemesten, en marketing. De percelen staan op hun naam. Marlou Geurts: 'Ze voelen zich weerbaarder tegen droogte. Vrouwen zijn onafhankelijk van derden, hun zelfvertrouwen

WAT

Het treffen van voorzorgsmaatregelen.

WAAROM

Om beter bestand te zijn tegen droogte.

HOE

Via wateropslag, de aanleg van 'volkstuintjes' en de productie van veevoer.

neemt toe. Ze besteden minder geld aan het kopen van drinkwater, omdat ze daar via de opslagtanks nu deels zelf in kunnen voorzien. Ook zijn ze minder tijd kwijt aan het halen van water. Met de tuinen krijgen ze te zijner tijd meer voedsel. Mannen zullen dan minder vaak wegtrekken op zoek naar werk elders.'

Verwacht wordt dat de families met de verkoop van fruit aardig zullen verdienen en dat iedere familie voor circa vijftien geiten veevoer zal hebben. Bovendien zal de begroeiing van de tuinen bijdragen aan het leefbaar houden van het gebied. Want nu wordt alle zonne-energie in het huidige kale woestijngebied omgezet in warmte. Sterk punt is de replicerbaarheid van de volkstuinten op grote schaal. Het concept is heel geschikt voor arme huishoudens met weinig grond.

Omgeving Jodhpur Rajasthan

Dorpelingen planten bomen die de droogte weerstaan voor het fruit en hun vee.

CASE 4 - CONFLICTPREVENTIE

DR Congo: therapie en alledaagse werkelijkheid

Van ellende naar snelle oplossingen: sociotherapie in Congo werpt haar vruchten af. Cordaid-medewerker Klaas Jaap Breetvelt: ‘De niet-gouvernementele organisatie Innovation et Formation pour le Développement et la Paix (IFDP) gebruikt doeltreffend verschillende middelen om tot verzoening en wederopbouw te komen.’

Ook al is de burgeroorlog in de Democratische Republiek Congo in 2002 geëindigd, het oosten blijft onrustig. Bovendien hebben de verkrachtingen en de verwoestingen tijdens de oorlog veel psychische en sociale schade veroorzaakt. Daarbij komen de armoede, etnische spanningen en de landproblematiek. Sociotherapie blijkt een doeltreffend antwoord.

Klaas Jaap Breetvelt: ‘Sociotherapie is ontstaan na de genocide in Rwanda. Als grote aantallen mensen ernstig getraumatiseerd zijn, blijkt de klassieke en westerse aanpak van één op één bij traumaverwerking niet te werken.’

Socio-therapeuten begeleiden gespreks-groepen. Inzet is dat een gemeenschap weer samen kan functioneren en dat mensen de

Nyangezi, DR Congo

Gemeenschapsgroepen beslechten onderling grondconflicten.

draad van hun leven oppakken. Naast alle traumatische ervaringen, brachten cliënten ook de grote sociaal-economische problemen naar voren en opperden spontaan om sâmen activiteiten te gaan ondernemen. IFDP koppelde vervolgens de sociotherapie aan ontwikkelingsactiviteiten. Elke therapiegroep heeft nu zijn eigen inkomensgenererende activiteit – van het fokken van konijnen tot en met het verbouwen van gewassen.

Er is nóg een bijkomend positief effect van de therapie: vrouwen hebben een andere positie gekregen. Van oudsher hebben vrouwen in Congo weinig te zeggen. Breetvelt: ‘Vrouwen nemen nu gelijkwaardig deel aan discussies en beslissingen. In de sociotherapie wordt er van meet af aan op gehamerd dat iedereen in de groep gelijk is: iedereen is slachtoffer, iedereen moet verder. De vrouwen en jongeren hebben dat vlot opgepikt.’

Sociotherapie blijkt hier een middel om gemeenschappen bijeen te brengen, samen aan vrede te werken, conflicten op te lossen én hun levensomstandigheden te verbeteren. Breetvelt: ‘Deze ngo werkt echt vanuit de basis en pakt wezenlijke problemen aan. Het is prachtig om te zien hoe mensen, die voorheen niets in de melk te brokkelen hadden, nu hun mannetje staan

WAT

Sociotherapie.

WAAROM

Om vrede te bevorderen.

HOE

Groepsgesprekken tussen getraumatiseerden en de gemeenschap, het samen ondernemen van activiteiten, en het oplossen van landconflicten.

en samenwerken. Dankzij de sociotherapie. Door de gemeenschappelijke activiteiten en belangen bekijken de effecten.’

Oplossen grondconflicten

Tweede poot van IFDP richt zich op conflict-resolutie en vredesopbouw. Groupements Resolution des Conflicts Fonciers (GRF) werken aan het oplossen van grondconflicten. De overbevolking en het gebrek aan landbouwgrond veroorzaken nu veel problemen. Van de overheid en de politiek heeft de lokale bevolking weinig te verwachten. Via IFDP zijn advocaten en rechters getraind om samen met de bewoners naar vreedzame oplossingen te zoeken. Breetvelt: ‘Het gaat hier om een modernisering van een traditie. Vroeger gingen de traditionele leiders over grondgebruik en nu – in een creatieve vorm – zijn het deze groepen die de grondconflicten oplossen.’

De lokale overheid is niet bij machte om problemen, zoals grondconflicten, aan te pakken. Breetvelt: ‘De groepen die de grondconflicten oplossen, werken nauw samen met traditionele leiders. Zij wijzen de lokale overheid er op hoe ze iets aan elkaar kunnen hebben: de overheid kan leren van de ervaringen van IFDP en omgekeerd heeft IFDP de overheid nodig om de grondkwesties formeel geaccepteerd te krijgen.’

De groepen voor het oplossen van de grondconflicten zullen voorlopig blijven bestaan, want de druk op beschikbare landbouwgrond is groot. De sociotherapie zou uitgebreid kunnen worden naar andere gebieden. Uitdaging is, zegt Breetvelt, om te zorgen dat de resultaten consolideren voordat IFDP volgende stappen gaat ondernemen. ‘Op den duur verwacht ik dat Cordaid zich als financier terug kan trekken en deze organisatie een bron van kennis kan zijn voor andere partners in conflictgebieden.’

Nyangezi, Zuid-Kivu (DR Congo)

Bijeenkomst van een aantal gemeenschapsgroepen die onderling grondconflicten oplost (groupements de réflexion des questions foncières, GRF).

Nyangezi, Zuid-Kivu (DR Congo)

Februari 2009. Bijeenkomst van een aantal groepen die genocidetrauma's verwerkt door middel van sociotherapie. Deze gespreksbijeenkomsten zijn initiatieven van Cordaid partnerorganisatie Innovation et Formation pour le Développement et la Paix (IFDP).

De GRF gemeenschapsgroepen moderniseren een traditioneel conflictbeheersingsmechanisme waarbij vertegenwoordigers van de gemeenschap zelf bemiddelen en zonodig een besluit nemen over grondconflicten. Om uit te leggen wat ze doen en hoe ze het doen, voeren ze een toneelstuk op waarbij een grondconflict wordt opgelost. Groepen die baat hebben gehad bij sociotherapie zijn op eigen initiatief inkomensgenererende activiteiten begonnen zoals het houden van kleinvee en de verbouw van groenten en fruit. Op deze foto's tonen deelnemers de eerste opbrengsten van deze activiteiten.

CASE 5 - CONFLICTPREVENTIE

Afghanistan: de grenzen opzoeken om vrouwen te helpen

Zie als Afghaanse vrouw maar eens op te boksen tegen uitsluiting, geweld, verkrachtingen en gedwongen huwelijken. Voeg daar nog eens de zeer hoge moedersterfte, tuberculose en ondervoeding bij, dan is het duidelijk dat de praktijk heel lastig is.

Om de neerwaartse spiraal waarin veel vrouwen zich bevinden te doorbreken, vangt de non-profit organisatie Afghan Women for Afghan Women (AWAW) in Kabul slachtoffers van geweld op. De vraag naar hulp groeit sterk en AWAW overweegt haar activiteiten uit te breiden.

Huma werd nog vóór haar huwelijk door haar aanstaande echtgenoot aan wie ze op haar veertiende uitgehuwelijkt was, ontvoerd, verkracht en mishandeld. Haar man is een Taliban-strijder. Na zeer veel mishandelingen – ook van haar moeder en zus – is ze opgenomen in het opvanghuis van Afghan Women for Afghan Women. Het duurde twee jaar voordat juristen een echtscheiding erdoorheen wisten te krijgen. De tol is hoog: in Afghanistan worden bij echtscheidingen oudere kinderen altijd aan de vader toegewezen. Huma is nu manager van de noodopvang.

Weerbarstig

In het Family Guidance Centre (FGC), ondersteund door Cordaid, vangt de vrouwenorganisatie slachtoffers op. Daar krijgen ze familietherapie en individuele therapie. Maatschappelijk werkers nodigen de daders uit en bemiddelen vervolgens tussen daders en slachtoffers om het geweld tegen vrouwen te stoppen. Ze bespreken ook externe omstandigheden die huiselijk geweld in de hand werken. Zoals de jarenlange oorlog, de voortdurende onzekerheid, trauma's, bittere armoede, werkloosheid en frustraties, en het geweld van schoonmoeders naar schoondochters. Op een diplomatieke manier zoeken de hulpverleners naar openingen in deze gesloten cultuur. Vaak wordt een islamitische geestelijke erbij betrokken, want wat de *mullah* zegt, heeft meer gewicht. Zo wordt geprobeerd de vrouwen terug te krijgen naar haar gezin, onder voorwaarde dat het geweld stopt. Tweede optie is terugkeer naar de eigen familie. Als ook dat niet lukt, kunnen mishandelde vrouwen naar het opvanghuis van AWAW. Daar krijgen ze cursussen, zoals het maken van sieraden. Bedoeling is dat ze als groep uiteindelijk ergens zelfstandig gaan wonen.

WAT

Counseling van slachtoffers van geweld.

WAAROM

Om geweld tegen vrouwen te stoppen.

HOE

Door bemiddeling tussen daders en slachtoffers en overige gezinsleden.

Cordaid-medewerker Stefanie Koenen: 'Maar een vrouw die niet bij familie woont, wordt in wezen niet geaccepteerd. Daarmee is de toekomst van deze vrouwen heel onzeker. Ook al zijn ze van het geweld bevrijd, door bedreigingen van de schoonfamilies en door de publieke opinie zijn ze niet vrij om te gaan waar ze willen.'

In laatste instantie nemen de mishandelde vrouwen, gesteund door FGC, hun toevlucht tot echtscheidingsverzoeken. Die gaan naar de rechtbank. Terugkeer naar de familie is dan geen optie meer.

In de meeste gevallen lijkt het met de teruggekeerde vrouwen goed te gaan, de organisatie volgt hen nog een tijdje en laat de deur open. Koenen: 'Uitdaging is dat de medewerkers van het Family Guidance Centre deskundiger worden en niet langer volstaan met het volgen van een eenvoudige cursus. Het onderwerp "aankpak geweld tegen vrouwen" zou onderdeel moeten worden binnen beroepsopleidingen.'

Winst

Na de val van de Taliban, leek het lot van vrouwen te verbeteren. Op papier althans. Er kwam een vrouwenministerie en wetgeving voor bescherming van vrouwenrechten. Maar de praktijk is erbarmelijk. Koenen: 'Cordaid probeert vrouwen een betere uitgangspositie te geven. Dit doet ze door leiderschap onder vrouwen te bevorderen én door een organisatie als FGC te ondersteunen. Ook al is dit een druppel op de gloeiende plaat, toch zijn we blij met een partner die een effectieve aanpak heeft gevonden binnen de Afghaanse cultuur. Ieder gezin waar geweld tegen vrouwen afneemt of stopt, is winst. Er is veel mee gewonnen als kinderen een goed voorbeeld zien. Uitdaging is dat bemiddeling op veel grotere schaal gebeurt. We proberen vrouwen te helpen hun stem met zelfvertrouwen te laten horen. Indirect helpt dit FGC-centrum daaraan mee.'

Kabul, Afghanistan

Vrouwelijke mediators van het Family Guidance Centre (FGC) in overleg. Ze proberen de mannen te overtuigen om een jonge vrouw uit hun familie te laten trouwen met de man van wie ze houdt.

Kabul, Afghanistan

Deze jonge vrouwen krijgen vaktrainingen in een lokaal van het Family Guidance Centre, dat tevens dienst doet als schuiloord. De meisjes krijgen hier onder andere computerles en naailes en ze leren er juwelen maken.

Villa Rosa, zo goed als verdwenen

Port-au-Prince, Haïti, 26 januari 2010. Deze foto is zo'n twee weken na de grote aardbeving genomen in Villa Rosa, een sloppenwijk die, net als veel sloppenwijken, is gebouwd op een helling. Met alle rampzalige gevolgen vanden: van Villa Rosa blijft niet veel meer over dan een hoop puin en gruis. Ooit was dit een gemeenschap van veertigduizend mensen.

Dit meisje leefde na de aardbeving op zichzelf, zonder ouders. Haar spulletjes, wat kapot speelgoed en wat voedselresten, had ze om zich heen gelegd.

Uit angst om de stad te worden uitgezet bouwden overlevenden van Villa Rosa in de dagen na de beving nieuwe tijdelijke onderkomens van golfplaat naast de puinhopen. Alles om niet te worden verjaagd uit de stad en in kampen te worden gezet. De weerbaarheid van overlevenden is groot, maar snelle actie legt tevens de basis voor nieuwe grondconflicten en humanitaire rampen.

In de jaren vóór de beving werkte Cordaid al samen met de Groupe de Recherche et d'Echange Technologiques (GRET) aan wijkverbetering in Villa Rosa. De aanleg van geplaveide wegen, betere waterafvoer, de bouw van watertanks. Deze bouwconstructies hebben relatief goed stand gehouden tijdens de aardbeving. Nu kijkt Cordaid in de chaos van een zo goed als verdwenen Villa Rosa samen met bewoners, partnerorganisaties en overheden naar manieren om de draad van het leven en van de toekomst weer op te pakken. En om de basis te leggen voor een wijk met een betere infrastructuur. Ook hier moeten plannen voor de toekomst samengaan met onmiddellijke actie. Het regenseizoen laat immers niet lang meer op zich wachten.

CASE 6 - VERZOENING EN WEDEROPBOUW

Haïti: voedsel, de basis om te overleven

Vóór de grote aardbeving van januari 2010, werd Haïti in september 2008 al getroffen door vier cyclonen op een rij. Daardoor werden grote delen van het land overstroomd. Irrigatiesystemen, gewassen en vee werden weggevaagd. Cordaid gaf noodhulp en steunde aansluitend de wederopbouw. Doel was om zo snel mogelijk de lokale voedselproductie weer op gang te helpen.

Cordaid's partner Bureau de Nutrition et Développement (BND) verstreekte hulp aan mensen in de regio Boucan Bélier, in het zuidwesten van Haïti: voedsel en drinkwater, keuken- en hygiënekits. BND en de boerenbevolking maakten een herstelplan, waarbij ook kerken, scholen en lokale overheden waren betrokken. Het irrigatiesysteem moest hersteld worden, waterputten geslagen en wegen weer aangelegd. De bevolking kreeg een kleine vergoeding voor herstelwerk aan huizen, wegen en drinkwatersystemen. Cordaid-medewerker Manuela Alajbeg: 'Bij noodhulp draait alles om logistiek, de aankoop van materialen, het opstellen van lijsten van begunstigen, het administreren van ontvangst van de spullen. Er spelen allerlei risico's, zoals diefstal, bederf, of exorbitante prijzen. BND moest als ontwikkelingsorganisatie wennen aan de eisen die wij stellen aan rapportages bij noodhulp. Nu proberen we met hen te kijken hoe we hier Community Managed Disaster Risk Reduction kunnen introduceren, zodat de fases van noodhulp en wederopbouw en verzorging soepeler in elkaar overlopen.'

Ketenbenadering

Cordaid-medewerker Jeannette Hamersma: 'BND laat zien dat een project levensvatbaar en duurzaam is als boeren- en vrouwenorganisaties, scholen, kerken, en plaatselijke autoriteiten met elkaar samenwerken. Een voorbeeld. Veel kinderen

moeten lang lopen om naar school te gaan, zonder ontbijt. BND heeft een systeem opgezet dat schoolkinderen dagelijks voorziet van een voedzame maaltijd: een calorierijke cassave/pinda snack.' Via dit BND-programma worden boeren bijgestaan om de productie van cassave en pinda's te verhogen en een deel daarvan te leveren aan vrouwengroepen. Deze kopen de cassave en pinda's en maken er koeken van, die ze aan de basisscholen leveren. Dagelijks leveren ze zo'n 3500 snacks af in deze regio.

WAT

Noodhulp en rehabilitatie na cyclonen.

WAAROM

Voedselzekerheid en inkomen.

HOE

Herstel landbouw en herstel visstand.

Ook bij het nieuwe project in Boucan Bélier is samenwerking tussen verschillende partijen belangrijk. De lokale autoriteit is formeel eigenaar van het irrigatiesysteem en ziet toe op het onderhoud. Het landbouwschap adviseert boeren bij het herstel van hun productie. De gezondheidspost geeft voorlichting over voeding, hygiëne en schoon water. Scholen zijn betrokken bij het schoonmaken van hun omgeving. Met als uiteindelijk doel: voedselzekerheid en een eigen inkomen.

Viskwekerijen

Haïti heeft als eiland zeer veel kust. Toch wordt driekwart van de vis die geconsumeerd wordt, ingevoerd. Want de baai van Papette is leeggevisd. Werkloze vissers trekken uit armoe naar de krottenwijken van de hoofdstad Port-au-Prince. Via Cordaid's partner Centre pour le Rapprochement l'Aquaculture leren werkloze vissers om viskwekerijen op te zetten. Van het maken van viskooien tot de aankoop van kweekvis. Van het verzorgen tot het verwerken en verhandelen van de vis. De mannen vissen, de vrouwen verwerken en verhandelen de vangst.

Ook boeren, die hier net als de vissers een kwijnend bestaan leiden, zijn betrokken: zij zaaien yamwortel in en verkopen het vervolgens als visvoer.

Jeannette Hamersma: 'De viskwekerijen zijn een nieuwe bron van inkomsten, het is structurele hulp. Voor de toekomst biedt de visserij veel mogelijkheden. Zeker nu tegelijkertijd wordt onderhandeld over een nieuw visserijbeleid, waarbij de viskweek wordt gestimuleerd.'

Port-au-Prince, Haïti, 15 januari 2010

Na de aardbeving gebruikten families alle mogelijke middelen om hun gewonde familieleden voor behandeling naar het ziekenhuis te brengen. Deze vrouw wordt gebracht naar het ziekenhuis St Marie de Lourdes, waar het team van het Academisch Medisch Centrum Amsterdam slachtoffers behandelde.

Cordaid is een Nederlandse ontwikkelingsorganisatie die zich met hart en ziel inzet voor de strijd tegen onrecht en armoede. We geloven in sociale en economische rechtvaardigheid voor iedereen. Daarbij vertrouwen we op de kracht van mensen om zelf hun toekomst op te bouwen. Samen met onze lokale partnerorganisaties geven we kansarme mensen daarbij een steuntje in de rug. Zodat zij zelf een beter bestaan en een volwaardige plaats in de samenleving kunnen verwerven.

Cordaid is actief in Afrika, Azië en Latijns-Amerika en richt zich op de volgende werkterreinen: noodhulp en wederopbouw, gezondheid en welzijn, ondernemen en economische zelfredzaamheid, zeggenschap en de positieversterking van minderheden.

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
**noodhulp en
wederopbouw**

*Meer informatie over deze werkterreinen
vindt u in de volgende vier brochures:*

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
**gezondheid
en welzijn**

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
zeggenschap

Wat doet
Cordaid op het
gebied van
ondernemen